

Kazanie jako gatunek literacki

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: *Ewangelia według św. Mateusza z Biblii Paulistów.*
- Źródło: Leszek Szewczyk, *Siedzieć jak na tureckim kazaniu, czyli o trudnym języku kazań*, [w:] *Logopedia Silesiana*, 2014, s. 144–147.

Kazanie jako gatunek literacki

Martin Luther

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Polski termin *kazanie* pochodzi od czasownika *kazać*, czyli *mówić*, *przemawiać*. Często kojarzy się z nudnym wykładem koncentrującym się na pouczeniu słuchaczy. Konstrukcja tej formy wypowiedzi nie odbiega od retorycznego wzoru mowy, a każda epoka ukształtowała własne rodzaje kazań. Ich cechą szczególną jest funkcja edukacyjna. Kazanie może być również interesującym tekstem literackim, mówiącym wiele o problemach czy dylematach ludzi żyjących w danej epoce.

Twoje cele

- Rozpoznasz i omówisz cechy gatunkowe kazania.
- Scharakteryzujesz język i środki wyrazu typowe dla kazania.
- Wskażesz w tekście środki artystycznego wyrazu i wyjaśnisz ich funkcje.
- Stworzysz definicje kazania tematycznego i homilii.

Przeczytaj

Kazanie to kierowana do odbiorców przemowa, najczęściej o charakterze religijnym. Ma na celu przekonanie do pewnych racji. Jako gatunek literacki ten typ wypowiedzi wywodzi się z mów kapłanów do wiernych wygłaszanych podczas obrzędów liturgicznych (element rytuału religijnego). Forma kazania to ważny element nauczania w kościołach chrześcijańskich – kapłan wyklada podstawy wiary, komentuje fragmenty Pisma Świętego bądź przekazuje pouczenia moralne. Kazanie ma zatem cel dydaktyczno-moralizatorski i należy do literatury parenetycznej – kształtuje pożądane postawy, ukazuje i propaguje wzorce osobowe, prezentuje przykłady godne naśladowania, często zawiera rady i wskazówki. Do kazań należą zarówno teksty oracji, jak i utwory przeznaczone do czytania. Ważną cechą kazania jako gatunku jest kreacja podmiotu lirycznego. Jest on nieodmiennie wzorem – tym, który naucza, a więc posiada jakąś szczególną wiedzę i autorytet moralny. Kazania dotyczą głównie problemów teologicznych, filozoficznych, ale poruszają także problematykę społeczną czy polityczną. Zbiory takich tekstów często pełnią funkcje użytkowe. Autorzy przedstawiają w nich wybrane zagadnienia, starając się w wyczerpujący sposób odpowiedzieć na dylematy odbiorców.

Gustave Doré, *Kazanie na górze*, 1866

Źródło: dostępny w internecie: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Alphonse Legros, *Kazanie*, 1871

W pierwotnym rozumieniu, kazanie to gatunek prozatorski, który łączył cechy starożytnej mowy doradczej i biblijnego proroctwa. Za pierwszych kaznodziejów uznawani są prorocy starotestamentowi (Księga Jeremiasza, Księga Izajasza) oraz Jezus, którego nauki przekazano w Nowym Testamencie. W Ewangelii według św. Mateusza znajduje się fragment znany jako *Kazanie na górze*, często interpretowany jako wykład głównych zasad religii chrześcijańskiej.

Gatunek rozwijał się w kolejnych stuleciach, przeżywając szczególnie rozkwit w wiekach XII i XIII. W tym czasie zaczęły powstawać

traktaty zwane *ars praedicandi*, zawierające wskazówki dotyczące poprawnie skonstruowanego kazania oraz cech dobrego kaznodziei. Schemat kazania podzielono na kilka części wyodrębnionych zgodnie z zasadami **retoryki**:

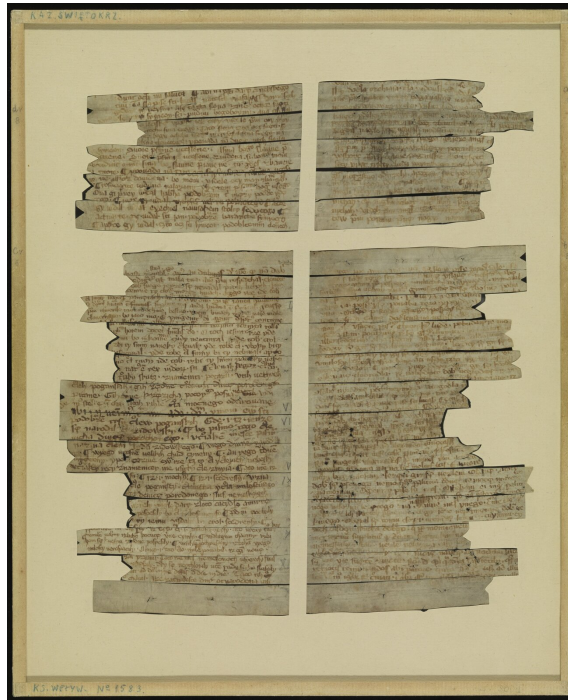
- *exordium*, czyli wprowadzenie do tematu,
- *narratio*, które stanowiło rozwinięcie tematu oddziałujące na wyobraźnię słuchaczy,
- *argumentatio*, w którym pojawiały się obrazowe przykłady,
- *unitio*, zawierające podsumowanie i konkluzję,
- *clausio*, czyli formułę końcową.

Zalecano, aby kazania były przemówieniami opartymi na zasadach retoryki, czyli sztuki tworzenia pięknej wypowiedzi i skutecznej argumentacji. Dzięki kompozycji zgodnej z powyższymi zasadami i odpowiedniemu doborowi słów miały silniej oddziaływać na odbiorcę i właściwie realizować funkcję perswazyjną.

Kazania powinny być sugestywne i przekonujące. Wykorzystuje się w nich środki językowe, które służą wywarciu wpływu na odbiorcę, np. apostrofę, pytanie retoryczne. Ważne są również metafory i porównania, dzięki którym można obrazowo wyjaśnić trudniejsze zagadnienia. Zgodnie ze sztuką retoryki należy jednak unikać nadmiaru ozdobników, ponieważ mogą one odwracać uwagę od sensu przekazu lub utrudniać jego zrozumienie.

Kazania świętokrzyskie

Kazania świętokrzyskie są uznawane za najstarszy dokument prozatorski stworzony w języku polskim oraz jeden z najważniejszych zabytków języka polskiego. Pochodzą prawdopodobnie z końca XIII lub z XIV wieku. Nieznany autor-kaznodzieja przeznaczył zbiór dla wykształconego odbiorcy. Kazania są tekstami o doniosłej wartości artystycznej, są utrzymane w podniosłym tonie i cechuje je urozmaiczone, bogate słownictwo. Zachowują regularność rymów oraz rytmu słów, co miało dodatkowy walor perswazyjny i ułatwiało zapamiętanie poszczególnych fraz. Kazania świętokrzyskie zostały starannie skomponowane. Poruszane zagadnienia ułożono według logicznego schematu: najpierw pojawiało się podstawowe twierdzenie, później dowody popierające jego słuszność, a następnie końcowe wnioski. W zbiorze przeważają wywody teoretyczne, dlatego można znaleźć w nich wiele wyrazów o znaczeniu abstrakcyjnym. Dzieło ma zatem przede wszystkim charakter erudycyjny.

Karta z fragmentami rękopisu *Kazań świętokrzyskich*.
Źródło: dostępny w internecie: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Kazania gnieźnieńskie

Kazania sejmowe Piotra Skargi

Kazania współczesne

Słownik

kazanie

(ang. *sermon*) – przemówienie religijne wygłaszane przez kapłana w trakcie uroczystości liturgicznych, wykładające podstawy wiary bądź przekazujące nauki moralne; kazania bywają utworami literackimi, czasem publikowane są ich zbiory

oratorstwo

rodzaj twórczości obejmujący wypowiedzi przeznaczone do publicznego wygłaszania

pareneza

(gr. *paráinēsis* – zachęcanie) – porada, napominanie, pouczenie, przedstawienie wzorca osobowego w tekście

retoryka

(gr. *reō* – mówię celowo, stosownie, pięknie) krasomówstwo, sztuka tworzenia i wygłaszania mów, wykorzystująca figury retoryczne, tropy, argumenty, mająca na celu

| przekonanie kogoś do czegoś, zaszczepienie myśli lub poglądu

Mapa myśli

Polecenie 1

Wybierz jedną z wymienionych na mapie myśli cech kazania i wyjaśnij, dlaczego świadczy ona o jego literackości lub nieliterackości.

Polecenie 2

Wybierz dowolne kazanie i na podstawie informacji z mapy myśli zdecyduj, czy ma ono znamiona tekstu literackiego. Swoją opinię uzasadnij.

Kazanie jako tekst literacki

CECHY LITERACKIE

obecność literackich środków stylistycznych
> apostrofy
> porównania
> metafory
> pytania retoryczne

obecność opowiadań parabolicznych

dbałość o estetykę wypowiedzi

może dostarczać przeżyć estetycznych
> zachwyt
> wzruszenie
> zdziwienie

globalna spójność tekstu
> spójność treści
> spójność celu wypowiedzi

literackie elementy kompozycyjne
> motto
> kompozycja kłámrowa

CECHY NIELITERACKIE

jednoznaczne przesłanie
> brak niedopowiedzeń
> charakter edukacyjny

brak fikcji literackiej

treść ważniejsza od formy językowej

zakłada reakcję słuchacza
> podjęcie działania
> zmiana postawy
> skłonienie do refleksji

brak spójnej formy
> monologi
> dialogi
> cytaty

schematyczność kompozycji
> część analityczna (szczegółowe wyjaśnienie, np. fragmentu Pisma Świętego)
> część syntetyczna (zebranie wniosków)

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Wyjaśnij, jak należy rozumieć znaczenie podanych związków frazeologicznych.

Zapoznaj się z podanym fragmentem biblijnego *Kazania na górze*, a następnie zaznacz w nim cechy gatunkowe kazania.

” Ewangelia według św. Mateusza z Biblii Paulistów (fragment)

Kazanie na górze

(1) Jezus, widząc tłumy, wyszedł na górę. Gdy usiadł, zbliżyli się do Niego uczniowie. (2) Wtedy odezwał się i zaczął nauczać:

Osiem błogosławieństw

(3) Szczęśliwi ubodzy w duchu, ponieważ do nich należy królestwo niebieskie. (4) Szczęśliwi, którzy cierpią udrękę, ponieważ będą pocieszeni. (5) Szczęśliwi łagodni, ponieważ oni posiadą ziemię. (6) Szczęśliwi, którzy są głodni i spragnieni sprawiedliwości, ponieważ oni będą nasyćeni. (7) Szczęśliwi miłosierni, ponieważ oni dostąpią miłosierdzia. (8) Szczęśliwi, którzy mają czyste serce, ponieważ oni będą oglądać Boga. (9) Szczęśliwi, którzy zabiegają o pokój, ponieważ oni zostaną nazwani synami Bożymi. (10) Szczęśliwi, którzy są prześladowani za sprawiedliwość, ponieważ do nich należy królestwo niebieskie. (11) Jesteście szczęśliwi, gdy was znieważają, prześladują i oczerniają z mojego powodu. (12) Cieszcie się i radujcie, bo wielka jest wasza zapłata w niebie. Tak samo przecież prześladowano proroków, którzy byli przed wami. [...]

Miłość nieprzyjaciół

(43) Słyszeliście, że powiedziano: Będiesz miłował swego bliźniego a nieprzyjaciela będziesz nienawidził. (44) A Ja wam mówię: Miłujcie waszych nieprzyjaciół i módlcie się za waszych prześladowców, (45)

abyście byli synami waszego Ojca, który jest w niebie. On sprawia, że słońce wschodzi dla złych i dobrych i zsyła deszcz dla sprawiedliwych i niesprawiedliwych. (46) Jeśli bowiem miłujecie tylko tych, którzy was miłują, jakiej zapłaty możecie się spodziewać? Czy i celnicy tego nie czynią? (47) I jeśli pozdrawiacie tylko swoich bliskich, to cóż szczególnego czynicie? Czy i poganie tak nie postępują? (48) Bądźcie więc tak doskonali, jak doskonały jest wasz Ojciec Niebieski. [...]

Dobra trwałe

(19) Nie gromadźcie sobie skarbów na ziemi, gdzie mole i rdza niszczą i gdzie złodzieje włamują się i kradną. (20) Gromadźcie sobie natomiast skarby w niebie, gdzie mole ani rdza nie niszczą i gdzie złodzieje nie włamują się i nie kradną. (21) Bo gdzie jest twój skarb, tam będzie też twoje serce. (22) Oko jest lampą ciała. Jeśli więc twoje oko jest dobre, całe twoje ciało jest w świetłości. (23) A jeśli twoje oko jest złe, całe twoje ciało jest w ciemności. Jeśli więc światłość w tobie jest ciemnością, jakże wielka to ciemność. (24) Nikt nie może służyć dwóm panom, gdyż albo jednego będzie nienawidził, a drugiego miłował, albo jednemu będzie oddany, a drugiego zlekceważy. Nie możecie służyć Bogu i mamonie.

Materialne troski

(25) Dlatego mówię wam: Nie martwcie się o swoje życie - o to, co będziecie jeść i pić; ani o swoje ciało - o to, w co będziecie się ubierać. Czyż życie nie jest ważniejsze od pokarmu, a ciało od odzieży? (26) Przyjrzyjcie się ptakom: nie sieją ani nie zbierają plonów i nie gromadzą ich w spichlerzach, a wasz Ojciec Niebieski je karmi. Czyż wy nie jesteście od nich ważniejsi? (27) Czy ktoś z was zamartwiając się może przedłużyć swoje życie choćby o chwilę? (28) Dlaczego martwicie się o odzież? Popatrzcie na polne kwiaty, jak

rosną - nie pracują ani nie przędą. (29) A mówię wam, że nawet Salomon w całym swym przepychu nie był tak ubrany jak jeden z nich. (30) Jeśli więc polną trawę, która dzisiaj jest, a jutro zostanie spalona, Bóg tak ubiera, to czy nie tym bardziej was, ludzie słabej wiary? (31) Nie martwcie się więc i nie mówcie: «Co będziemy jedli?» Albo: «Co będziemy pili?» Albo: «W co się ubierzemy?». (32) O to wszystko zabiegają poganie. Przecież wasz Ojciec Niebieski wie, że tego wszystkiego potrzebujecie. (33) Szukajcie najpierw królestwa Bożego i jego sprawiedliwości, a wszystko inne będzie wam dodane. (34) Nie martwcie się o jutro, bo dzień jutrzejszy zatroszczy się o siebie. Każdy dzień ma dosyć swoich kłopotów.

(1) Nie osądzajcie, abyście nie byli osądzeni. (2) W jaki bowiem sposób sami osądzacie, tak i was osądzą. Jaką miarą mierzycie, taką i wam odmierzają. (3) Dlaczego widzisz drzazgę w oku swego brata, a w swoim oku nie dostrzegasz belki? (4) Albo jak możesz powiedzieć swemu bratu: «Pozwól, że wyjmę drzazgę z twojego oka», gdy ty sam masz w swoim oku belkę? (5) Obłudniku! Wyjmij najpierw belkę z własnego oka, a wtedy przejrysz i będziesz mógł wyjąć drzazgę z oka twojego brata. (6) Nie dawajcie psom tego, co święte, i nie rzucajcie pereł przed świnie, bo je podepczą, a potem rzucają się, aby was rozszarpać.

Złota zasada postępowania

(12) Wszystko więc, co chcielibyście, żeby wam ludzie czynili, i wy im czyńcie. Tego bowiem wymaga Prawo i Prorocy.

Dobra lub zła budowa

(24) Każdy, kto słucha tych moich słów i wprowadza je w czyn, jest podobny do człowieka rozsądnego, który zbudował dom na skale. (25) Spadł ulewny deszcz, wezbrały rzeki, zerwały się silne wiatry

i uderzyły w ten dom. Ale on nie runął, bo zbudowany był na skale.
(26) Każdy, kto słucha tych moich słów, ale nie wprowadza ich w czyn, podobny jest do człowieka głupiego, który dom zbudował na piasku.
(27) Spadł ulewny deszcz, wezbrały rzeki, zerwały się silne wiatry i uderzyły w ten dom, a on się zawalił. A upadek jego był wielki. (28) Gdy Jezus skończył przemawiać, tłumy zdumiewały się Jego nauką.
(29) W Jego mowie była bowiem niezwykła moc, jakiej nie posiadali ich nauczyciele Pisma.

Źródło: *Ewangelia według św. Mateusza z Biblii Paulistów.*

- tekst zawiera bezpośrednie zwroty do zbiorowości słuchaczy
- tekst zawiera formy w 1. os l. mnogiej, które mają budować poczucie wspólnoty pomiędzy mówiącym a słuchaczami
- słowa wypowiedane są z mocą autorytetu
- poszczególnym wskazaniom towarzyszą obrazowe przykłady, które odwołują się do doświadczenia słuchaczy

Ćwiczenie 3

Wypisz z tekstu *Kazania na górze* zdanie, które wskazuje na szczególny autorytet Jezusa.

Ćwiczenie 4

Nazwij i opisz krótko postawy, do przyjęcia których Jezus zachęca w *Kazaniu na Górze*.

Postawa	Opis

Ćwiczenie 5

Wyjaśnij, w jaki sposób podtrzymywany jest w *Kazaniu na Górze* kontakt z odbiorcą. Wypisz z tekstu przykłady, które ilustrują twoje obserwacje.

Ćwiczenie 6

Określ, która funkcja języka dominuje w tekście *Kazania na Górze*. Sformułuj argumenty, które potwierdzą twoje obserwacje.

Tekst do ćwiczeń 7. i 8.

” Leszek Szewczyk

Siedzieć jak na tureckim kazaniu, czyli o trudnym języku kazań

Specyfika kościelnego przepowiadania polega na ściśle określonej treści, różnej od wszystkich innych przemówień publicznych. Przepowiadanie, będące co do substancji (treści) słowem Bożym, a co do postaci (formy) – słowem ludzkim, można określić jako „słowo Boże w słowie ludzkim”. Istnieje więc zależność skuteczności słowa Bożego od jego ludzkiego, językowego kształtu. Język kazań i homilii, z punktu widzenia stylistycznego, jest gatunkiem literackim należącym do stylu retorycznego, ten zaś z kolei – obok stylu potocznego – jedną z odmian języka mówionego. Jednostki przepowiadania kaznodziejskiego zalicza się do grupy wypowiedzi „wtórnie mówionych”. Należą do oficjalnej odmiany polszczyzny mówionej, zbliżonej do języka pisanego. Wypowiedzi te najczęściej są uprzednio przygotowane, napisane, a następnie wygłoszone. Język kazań i homilii stanowi odmianę języka literackiego w jego normatywno-dydaktycznej formie. Może być nacechowany elementami języka potocznego, który charakteryzuje się większą dowolnością w doborze słów, jest ekspresywny. Język wypowiedzi kaznodziejskiej, wraz z językiem artystycznym i językiem naukowym, przynależy do języka narodowego. Z niego czerpie i go zachowuje. Kazanie jest wygłaszane, a więc tworzone w języku mówionym. Lecz nie spotykamy tu języka mówionego „w czystej formie” – jest to przecież wypowiedź opracowana (a przynajmniej powinna być). Zaleca się, aby w kazaniu wygłaszanym do ludzi wykształconych stosować więcej elementów języka pisanego, w kazaniu zaś kierowanym do ogółu wiernych stosować więcej elementów języka mówionego, co sprzyjać będzie zrozumieniu i skuteczności mowy. Współczesny język kazań i homilii powinien także stanowić egzystencjalny język wiary, czyli musi być zakorzeniony w sytuacji życiowej słuchaczy. Egzystencjalny język wiary jest językiem symbolicznym, aksjologicznym i biblijnym. Kaznodzieja posługujący

się językiem symbolicznym mówi obrazowo i korzysta z symboli. Używając języka aksjologicznego, mówi o wartościach i zobowiązaniach, a wykorzystując język biblijny, korzysta ze skarbcza języka Biblii. [...]

Język kazania ma odpowiadać wymogom języka mówionego, a jednocześnie powinien pozostać językiem „artystycznym”, odbiegającym od potocznego, który jest nieadekwatny do treści głoszonego orędzia. By spełniać te wymagania, język kaznodziejski musi być poprawny, estetyczny i współczesny. Winien być także zgodny z rzeczywistością, którą opisuje. [...]

Kaznodzieja powinien posługiwać się językiem estetycznym. Estetyka języka jest związana z pięknem. Estetyka kazania obejmuje głównie harmonię wszystkich jego elementów, a więc myśli, idei, słów, kompozycji, następnie – poprawność, świeżość, bogactwo, odkrywczość języka; wreszcie – umiejętność posługiwania się zabiegami właściwymi językowi artystycznemu. Współczesność języka jest kolejnym wymogiem stawianym kaznodziejom. Język kazania powinien być językiem zrozumiałym i stosowanym przez współczesnych słuchaczy. Jezus używał języka współczesnego świata. Takim językiem posługiwali się też apostołowie. Współczesny język charakteryzuje się prostotą, neutralnością i kreatywnością 15.

A zatem również język współczesnego przepowiadania kaznodziejskiego powinien być prosty, żywy, konkretny, zrozumiały dla współczesnych ludzi, a więc taki, który jest przez słuchacza uważany za jego własny, za „swój”, przy jednoczesnym zachowaniu kanonu piękna i poprawności.

Źródło: Leszek Szewczyk, *Siedzieć jak na tureckim kazaniu, czyli o trudnym języku kazań*, [w:] *Logopedia Silesiana*, 2014, s. 144-147.

Ćwiczenie 7

Na podstawie tekstu Leszka Szewczyka scharakteryzuj język kazań.

Ćwiczenie 8

Wyjaśnij, dlaczego tak ważny jest właściwy dobór języka w kazaniu.

Dla nauczyciela

Autor: Anna Grabarczyk

Przedmiot: Język polski

Temat: Kazanie jako gatunek literacki

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

3) rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz epos, odę, tragedię antyczną, psalm, kronikę, satyrę, sielankę, balladę, dramat romantyczny, powieść poetycką, a także odmiany powieści i dramatu, wymienia ich podstawowe cechy gatunkowe;

4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych;

2) analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację;

3) rozpoznaje specyfikę tekstów publicystycznych (artykuł, felieton, reportaż), retorycznych (przemówienie, laudacja, homilia), popularnonaukowych i naukowych (rozprawa); wśród tekstów prasowych rozróżnia wiadomość i komentarz; rozpoznaje środki językowe i ich funkcje zastosowane w tekstach; odczytuje informacje i przekazy jawne i ukryte; rozróżnia odpowiedzi właściwe i unikowe;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

- 1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;
 - 2) wskazuje i rozróżnia cele perswazyjne w wypowiedzi literackiej i nieliterackiej;
 - 3) rozumie i stosuje w tekstach retorycznych zasadę kompozycyjną (np. teza, argumenty, apel, pointa);
 - 4) wyjaśnia, w jaki sposób użyte środki retoryczne (np. pytania retoryczne, wyliczenia, wykrzyknienia, paralelizmy, powtórzenia, apostrofy, przerzutnie, inwersje) oddziałują na odbiorcę;
 - 5) rozróżnia typy argumentów, w tym argumenty pozamerytoryczne (np. odwołujące się do litości, niewiedzy, groźby, autorytetu, argumenty ad personam);
 - 6) rozumie, na czym polega logika i konsekwencja toku rozumowania w wypowiedziach argumentacyjnych i stosuje je we własnych tekstach;
2. Mówienie i pisanie. Uczeń:
- 2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;
 - 4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;
 - 6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;
 - 9) stosuje retoryczne zasady kompozycyjne w tworzeniu własnego tekstu; wygłasza mowę z uwzględnieniem środków pozajęzykowych;
 - 10) w interpretacji przedstawia propozycję odczytania tekstu, formułuje argumenty na podstawie tekstu oraz znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia, przeprowadza logiczny wywód służący uprawomocnieniu formułowanych sądów;
 - 11) stosuje zasady poprawności językowej i stylistycznej w tworzeniu własnego tekstu; potrafi weryfikować własne decyzje poprawnościowe;
 - 12) wykorzystuje wiedzę o języku w pracy redakcyjnej nad tekstem własnym, dokonuje korekty tekstu własnego, stosuje kryteria poprawności językowej.

IV. Samokształcenie.

5. dokonuje krytycznej selekcji źródeł;
9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności.

Cele operacyjne. Uczeń:

- wskazuje cechy kazania;
- charakteryzuje język i środki wyrazu typowe dla kazania;
- wskazuje w tekście środki artystycznego wyrazu i wyjaśnia ich funkcje.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- plansze;
- mapa myśli.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel rozdaje uczniom tekst.

Piotr Skarga

Kazania sejmowe

Kazanie trzecie: O drugiej chorobie Rzeczypospolitej, która jest z niezgody domowej Ziemi i księstwa wielkie, które się z zjednoczyły, w jedno ciało zrosły, odpadną i rozerwać się dla waszej niezgody muszą. Przy których teraz potężna być może ręka i moc wasza i nieprzyjacielom straszliwa. Odbieżą was jako chałupki przy jabłkach, gdy owoce pozbierają, którą lada wiatr rozwieje. I będziecie jako wdowa osierociała, wy, coście drugie narody rządzili. I będziecie ku pośmiechu i urąganiu nieprzyjaciołom swoim. [...]

Język swój, w którym samym to , i naród swój pogubicie, i ostatki tego narodu, tak starego i po świecie szeroko rozkwitnionego, potracicie i w obcy się naród, który was

nienawidzi, obrócić, jako się inszym przydało. [...]

Będziecie nie tyło bez pana krwi swojej i bez wybierania jego, ale też bez ojczyzny i królestwa swego, wygnańcy wszędzie nędzni, wzgardzeni, ubodzy, włóczęgowie, których popychać nogami tam, gdzie was pierwej, będą. Gdzie się na taką drugą ojczyznę zdobędziecie, w której byście taką sławę, takie dostatki, pieniądze, skarby i ozdobności, i rozkoszy mieć mogli? Urodzi-li się wam i synom waszym taka druga matka? Jako tę stracie, już o drugiej nie myśleć. [...]

Do takich utrat i przeklęctwa pewnie was ta wasza niezgoda i domowe przyprawia. Nie tak rychło i nie tak żałośnie wojną i gwałty postronnych nieprzyjaciół zginąć możecie, jako waszą niezgodą. Jabłko, gdy z wierzchu się psować pocznie, wykroić się zgniłość może, iż potrwa, ale gdy wewnątrz gnić i psować się pocznie, wszystko zaraz porzucić musisz i o ziemię uderzyć.

Źródło: Piotr Skarga, *Kazania sejmowe*, oprac. M. Korolka, J. Tazbir, Wrocław 1984, s. 71–73.

2. Zadaniem uczniów jest wskazanie na podstawie przeczytanego tekstu cech kazania.

Faza wprowadzająca:

1. Uczniowie zapoznają się z sekcją: „Przeczytaj” (w e-materiale). Następnie nauczyciel stawia pytanie: Czy styl kazania da się łatwo rozpoznać? Jakie są charakterystyczne cechy kazań?

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie w grupach opracowują na podstawie e-materiału i innych źródeł (mogą korzystać z telefonów z dostępem do internetu) plansze dotyczące jednego zagadnienia związanego z lekcją o kazaniu jako gatunku literackim:
Grupa 1. Kazania świętokrzyskie
Grupa 2. Kazania gnieźnieńskie
Grupa 3. *Kazania sejmowe* Piotra Skargi
Grupa 4. Homilie
Uczniowie wraz z nauczycielem urządzają w klasie ekspozycję swoich prac.
2. Uczniowie na podstawie e-materiału (sekcja „Przeczytaj”) oraz mapy myśli wykonują polecenia zawarte w sekcji multimedialnej.
3. Uczniowie dzielą się na dwie grupy. Nauczyciel przydziela obu zespołom zadania z sekcji „Sprawdź się” (bez ćwiczeń 7 i 8). Po zakończonej pracy przedstawiciele grup przedstawiają efekty pracy.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie sporządzają mapę myśli, w której głównym hasłem jest kazanie. Mapa ma zawierać najważniejsze hasła lekcji.
2. Nauczyciel ponownie odczytuje temat lekcji i inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu.

Praca domowa:

1. Uczniowie wykonują ćwiczenia interaktywne nr 7 i 8. Przygotowują uzasadnienia poprawnych odpowiedzi

Materiały pomocnicze:

- *Od Biblii Wujka do współczesnego języka religijnego*, red. Z. Adamek, S. Koziara, Tarnów 1999.
- Jakub Zdzisław Lichański, *Retoryka. Od renesansu do współczesności. Tradycja i innowacja*, Warszawa 2009.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się z multimediami z sekcji „Mapa myśli”, aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach i pogłębiać swoją wiedzę.